

ԼԵԳԵՆԴՆԵՐ ՔՐԻՍՏՈՍԻ ՄԱՍԻՆ

Տիկին Ս. Լագերլէօֆի ներկայ աշխատութիւնը, որի հայերէն թարգմանութիւնը մենք առաջարկում ենք հայ ընթերցող հասարակութեանը, արժանացել է թէ իւր հայրենիքում և թէ Ռուսաստանում այնպիսի մի ընդունելութեան, որպիսին շատ քիչ աշխատութիւնների է բաժին ընկնում: Ռուսական լաւագոյն թերթերից մէկը՝ „Русскія Вѣдомости“ համարում է սոյն աշխատութիւնը կին հեղինակի գլուխ-գործոցը:

Թարգմանիչներ.

Ա.

ՍՈՒՐԲ ԳԻՇԵՐԸ

Հինգ տարեկան էի, որ մի ծանր դժբախտութիւն կըրեցի և թերևս այդ ամենամեծ վիշտն էր երբ և է իմ զգացածներից: Մեռել էր տատս: Մինչև այդ օրը նա իւր ժամանակն անց էր կացնում իւր սենեակում, որտեղ նրստում էր անկիւնի դիւանի վրայ և մեզ համար հեքիաթներ պատմում:

Շատ բան չեմ յիշում ես տատիս մասին: Յիշում եմ, որ նա ունէր գեղեցիկ և ձիւնի նման ճերմակ մազեր, որ ման էր գալիս խիստ կուցած և միշտ գուլպա էր գործում:

Ապա, յիշում եմ նոյնպէս, որ նա մի որևէ հեքիաթ պատմելիս, երբեմն ձեռքը դնում էր գլխիս և ասում.

— Եւ այդ բոլորը ճշմարտութիւն է, որ պատմում եմ ձեզ, այնպիսի ճշմարտութիւն, ինչպէս որ, այ, մենք տեսնում ենք իրար:

Յիշում եմ նաև, որ նա հիանալի երգեր գիտէր, սակայն յաճախ չէր երգում: Այդ երգերից մէկը վերաբերում

էր մի ինչ որ ասպետի և մի յաւէրժահարսի և նրա բոլոր տները վերջանում էին այսպէս:

«Իսկ ծովի վրայ, ծովի վրայ փչում էր ցուրտ քամին»:
Յիշում եմ այլ ևս մի աղօթք և սաղմոս, որ նա սովորեցրել էր ինձ:

Նրա պատմած բոլոր հեքիաթներից միայն աղօտ ու թոյլ յիշողութիւններ են ֆնացել իմ մէջ և միայն մէկը դրանցից ես յիշում եմ այնչափ պարզ, որ կարող եմ պատմել: Դա մի փոքրիկ պատմութիւն է Քրիստոսի ծննդեան մասին:

Ահա այն բոլորը, ինչ որ ես յիշում եմ տատիս մասին, եթէ չը հաշուենք նրամահուան պատճառած կսկիծը: Այս մէկը ես ամենից լաւ եմ յիշում:

Կարծես հէնց երեկ էր, այնպէս լաւ յիշում եմ ես այն առաւօտը, երբ սննեակի անկիւնում դրուած դիւանը յանկարծ դատարկ տեսայ և ես չէի կարողանում երեակայել, թէ ինչպէս պիտի անցնի այդ օրը: Ես շատ պարզ յիշում եմ այդ և երբէք չեմ մոռանայ:

Միտս է, թէ ինչպէս մեզ տարան տատիս մօտը վերջին հրաժեշտը տալու և համբուրելու նրա ձեռքը, թէ ինչպէս մենք վախենում էինք ննջեցեալին համբուրել և թէ ինչպէս, չը գիտեմ ով, նկատեց որ մենք պարտաւոր ենք վերջին անգամ շնորհակալութիւն յայտնել նրան այն բոլոր բաւականութիւնների և ուրախ ժամերի համար, որ պատճառել է մեզ:

Յիշում եմ, թէ ինչպէս մեր բոլոր հեքիաթներն ու երգերը տատիս հետ միասին դրին սև ու երկայն դադաղի մէջ ու տարան... տարան յաւիտեան: Ինձ թուաց, որ այն րոպէին մեր կեանքից մի բան պակսեց: Կարծես թէ յաւիտեանս կողպեցին այն հրաշալի ու կախարդական աշխարհի դուռը, որտեղ առաջ մենք ազատ ման էինք գալիս:

Մենք, երեխայքս, հետզհետէ սովորեցինք զբաղուել զանազան խաղերով ու խաղալիքներով և ապրել այնպէս, որպէս ուրիշ երեխայք են ապրում: Եւ այդ ժամանակ

կողմնակի դիտողը կարող էր կարծել, որ մենք դադարել ենք տատիս մասին մտածելուց, չենք զգում նրա բացակայութիւնը:

Սակայն այժմ իսկ, թէև անցել է քառասուն տարի, ես պարզ կերպով յիշում եմ փոքրիկ պատմութիւն Քրիստոսի ծննդեան մասին, որ մի քանի անգամ պատմել է ինձ տատս: Եւ ես ինքս էլ ցանկանում եմ կրկնել այդ պատմութիւնը և մտցնել այն գրքոյկիս «առասպելների» շարքը:

*
* *

Քրիստոսի ծննդեան օրն էր: Բոլորը, բացի տատիցս և ինձանից, գնացել էին եկեղեցի: Կարծեմ միայն մենք երկուսս էինք, որ մնացել էինք ամբողջ տանը: Մեզանից մէկը խիստ ծեր էր, իսկ միւսը խիստ փոքր, այնպէս որ մենք չէինք կարող գնալ: Եւ ահա, մեր երկուսիս համար էլ չափազանց ծանր էր, որ չէինք լսելու ծննդեան հոգեգմայլ տաղերն ու չէինք հրճուելու եկեղեցում վառուող ծննդեան մոմերի փայլով: Ուստի տատս վճռեց վանել մեր թախիժը մի որևէ պատմութեամբ:

«Մի անգամ, մի մութ գիշերով, — սկսեց նա, — մի մարդ ճանապարհ ընկաւ կրակ ճարելու: Նա գնում էր մի տնից դէպի միւսը, ծեծում էր դուռը և ասում. «օգնեցէք ինձ, բարի մարդիկ, կինս երեխայ է ծնել... Պէտք է կրակ վառեմ, որ տաքացնեմ մօրն էլ, մանուկին էլ...»

Բայց որովհետև գիշեր էր, բոլորն արդէն քնած էին, ուստի ոչ ոք չը կատարեց նրա խնդիրը:

Մարդը շարունակեց իւր ճանապարհը աւելի հեռուն: Վերջապէս նա նկատեց կրակ: Նա դիմեց այն կողմը և տեսաւ, որ դա վառուող խարոյկ էր. որի շուրջը քուն էր մտած սպիտակ ոչխարների հօտը: Պահպանում էր հօտը մի ծերունի հովիւ:

Եւ ահա այն մարդը, որին կրակ էր հարկաւոր, մօտեցաւ ոչխարներին և տեսաւ, որ հովուի ոտների մօտ երեք մեծ շներ են պառկած: Երբ նա մօտեցաւ, երեք

շներն էլ զարթնեցին, բացեցին իրենց ահագին բերանները, թուի թէ, հաջելու համար, բայց ամենափոքրիկ ձայնով իսկ չը խանգարեցին գիշերուայ խաղաղութիւնը։ Մարդը տեսնում էր, թէ ինչպէս շների մագերը ցից կանգնեցան, փայլեցին նրանց սպիտակ առամները և ինչպէս նրանք յարձակուեցան իւր վրայ։ Նա զգաց, թէ ինչպէս շներից մէկն արդէն բռնել էր իւր ծնկնից, միւսը ձեռքից և երրորդը կախ էր ընկել վզից։ Բայց առամներն ու ծընգտները չէին հպատակում շներին և նրանք, առանց ամենափոքրիկ անգամ փնաս տալու նրան, քաշուեցան մի կողմ։

Այն ժամանակ մարդը մօտեցաւ խարոյկին, բայց ոչ խարներն այնպէս պինդ կպած էին իրար, որ անկարելի էր անցնել նրանց միջով։ Նա սկսեց մօտենալ կրակին նրանց մէջքերի վրայից անցնելով և ոչ մի ոչխար չը զարթնեց, նոյն իսկ չը շարժուեց»։

Մինչև այդտեղ տառտ պատմում էր անընդհատ և ես չէի կարում նրա խօսքը, բայց այստեղ ես ակամայ հալց տուի։

— Բայց ինչո՞ւ, տատիկ, ոչխարները հանգիստ պահեցին, չէ՞ որ նրանք խիստ վախկոտ կենդանիներ են։

— Սպասիր մի րոպէ և կիմանաս, — ասում է տառտ և շարունակում է իւր պատմութիւնը.

«Երբ մարդը քիչ էր մնացել հասնէր խարոյկին, հովիւը բարձրացրեց իւր գլուխը։ Դա մի մռայլ ծերունի էր, որ բոլոր մարդկանց վերաբերում էր կասկածանքով ու դժկամակով թեամբ։ Երբ նա տեսաւ իրեն մօտեցող անծանօթ մարդուն, վերցրեց իւր երկայն ու սրածայր գաւազանը, որ իւր անբաժան ընկերն էր և նետեց նրա վրայ։ Դաւազանն աղմուկով թռաւ դէպի անծանօթը, բայց մինչև նրան հասնելը, թեքուեց մի կողմ և առանց նրան դիպչելու, շառաչմամբ ընկաւ գետնի վրայ։

Տառտ ցանկանում էր շարունակել, բայց ես նորից ընդհատեցի նրան.

— Ինչո՞ւ գաւազանը չը դիպաւ այն մարդուն:

Բայց տատս, առանց ուշադրութիւն դարձնելու իմ տուած հարցին, շարունակում է իւր պատմութիւնը:

«Այն ժամանակ անծանօթը մօտեցաւ հովուին և ասաց. օգնիր ինձ, բարեկամ, կրակ տուր ինձ: Կինս երեխայ է ծնել... Պէտք է կրակ վառեմ և տաքացնեմ մօրն էլ, երեխային էլ»:

Հովիւը ցանկանում էր մերժել, բայց երբ յիշեց, որ շները չը կարողացան խածնել այդ մարդուն, ոչխարները չը վախեցան նրանից և չը փախան, իսկ գաւազանն էլ չը դիպաւ նրան, նա վախեցաւ և քաջութիւն չունեցաւ մերժելու նրան:

«Վերցրո՞ւ, ինչքան ցանկանում ես, ասաց. հովիւը: Բայց խարոյկի կրակն սպառուել էր և ոչ մի կտոր փայտ չէր մնացել այնտեղ, միայն մի քանի կտոր այրուած ածուխներ էին մնացել, իսկ անծանօթը ոչ թի ունէր իւր հետ և ոչ էլ դոյլ, որոնց մէջ կարողանար տանել կրակը:

Տեսնելով այդ, հովիւը կրկնեց. «Վերցրո՞ւ, ինչքան ցանկանում ես» և ուրախանում էր, որ նա անկարող է օգտուել կրակից: Բայց անծանօթը կռացաւ, ձեռներով փորփորեց մոխրի միջից մի քանի ածուխներ և ածեց իւր փեշի մէջ: Եւ ածուխները չէին այրում «չ նրա ձեռները և ոչ էլ հագուստի փեշերը: Նա տանում էր կրակն այնպէս, որ ասես, դա կրակ չէր, այլ ընկոյզ, կամ խնձոր»:

Այստեղ ես երրորդ անգամ ընդհատեցի տատիս.

— Ինչո՞ւ, տատիկ, կրակը չէր այրում նրան:

— Կիմանաս, կիմանաս, սպասիր, — ասում է տատս և շարունակում.

«Երբ չար ու մռայլ հովիւը տեսաւ այդ բոլորը, շատ զարմացաւ:

Այս ի՞նչ նշանաւոր գիշեր է, որ չար շները չեն խածնում, ոչխարները չեն վախենում, գաւազանը չի սպանում և կրակը չի այրում:

Նա կանգնեցրեց անծանօթ մարդուն և հարցրեց:

— Ի՞նչ է պատահել այս գիշեր: Եւ ինչո՞ւ ամենքն էլ այդպիսի ողորմածութեամբ են վերաբերում քեզ:

— Եթէ դու չես տեսնում, ապա ես չեմ կարող բացատրել քեզ այդ,— պատասխանեց մարդը և շարունակեց իւր ճանապարհը, որպէսզի կրակ վառի շուտով և տաքացնի իւր կնոջն ու երեխային:

Հովիւը վճռեց աչքից չը թողնել նրան և գիտենալ, թէ այդ բոլորն ի՞նչ է նշանակում և գնաց նրա յետևից այնքան, մինչև որ նա հասաւ իւր իջևանը: Եւ տեսաւ հովիւը, որ այդ մարդը խրճիթ անգամ չունէր, իսկ նրա կինը և երեխան պառկած էին դատարկ այրի մէջ, որտեղ ոչինչ չը կար, բացի քարէ մերկ պատերից:

Եւ մտածեց այդ բոլորն հովիւը, որ խեղճ անմեղ երեխան, շատ կարելի է, սառել է և թէև շատ էլ գթասիրտ մարդ չէր, այսուամենայնիւ նա խղճաց երեխային: Նա վճռեց օգնել նրանց և, հանելով իւր ուսին գցած պայուսակից փափուկ ու սպիտակ մորթին, տուաւ անծանօթին, որպէսզի նա մոնկանը դնի այդ մորթու վրայ:

Եւ ի՞նչ այդ բոլորն, երբ յայտնի դարձաւ, որ նա, այդ քարասիրտ և կոպիտ մարդն էլ կարող է կարեկցութիւն ունենալ դէպի իւր նմանները,— նրա աչքերը բացուեցան և նա տեսաւ այն, ինչ որ չէր կարողանում տեսնել և լսեց այն, ինչ որ չէր կարողանում լսել առաջ:

Նա տեսաւ, որ իւր մօտ, օղակաձև խիտ առ խիտ կանգնած էին արծաթաթե փոքրիկ հրեշտակներ և նրանցից իւրաքանչիւրի ձեռքին կար մի մի տաւիղ և լսում էր, թէ ինչպէ՞ս նրանք բարձրաձայն երգում էին այն մասին, որ այդ գիշեր ծնուել է աշխարհի փրկիչը, որ պիտի սրբէ ու քաւէ մարդկանց մեղքերը:

Եւ այն ժամանակ հասկացաւ հովիւը, թէ ինչու ոչ ոք չը կարողացաւ ձեռասեղ այդ գիշեր անծանօթ մարդուն:

Նայելով չորս կողմը, հովիւը տեսաւ, որ հրեշտակները ամեն տեղն էլ լիքն էին. նրանք նստած էին այրի մէջ, իջուում էին լեռներից, թռչում էին երկնքում, անա-

գին խմբերով անցնում էին նրանք ճանապարհով, Լանգ էին առնում այրի մուտքի առաջ և նայում էին նորածնին:

Եւ ամեն տեղ զգացւում էր ուրախութիւն, լսւում էր փառաբանութիւն, երգ և մեղմիկ երաժշտութիւն... Եւ այդ բոլորը տեսնում և լսում էր հովիւը մութ գիշերին, որտեղ առաջ ոչինչ չէր նկատում: Եւ նա անհուն ուրախութիւն զգաց, որ բացուեցան նրա աչքերը և նա ծունկի ջաւ և փառք տուեց տիրոջը:

Այդ խօսքերի վրայ տատս հառաչեց ու ասաց.

— Եթէ կարողանայինք, մենք էլ կը տեսնէինք այն բոլորը, ինչ որ տեսել է հովիւը, որովհետեւ ծննդեան գիշերը հրեշտակները միշտ թռչում են երկնքում:

Եւ տատս, դնելով ձեռքը գլխիս, ասաց.

— Չը մոռանաս այդ... Դա նոյնպէս ճիշտ է, որպէս և այն, որ մենք անտեսում ենք իրար: Բանը մոմերի ու կանթեղների մէջը չէ և ոչ էլ արեւի կամ լուսնի, այլ նրանումն է, որ օւնենանք աչքեր, որոնք կարողանան տեսնել Տիրոջ մեծութիւնը:

Քարգմ. ԱՐՍԷՆ ՍԱՐԿ. ԵՒ Ն. ՏԷՐ-ՄԱՆՈՒԷԼԵԱՆ

(միւս անգամ)